

DE MIDDELEEUWSE VROUW

Peter Bot, *Tussen verering en verachting. De rol van de vrouw in de Middeleeuwse samenleving*. Kok Agora/DNB-Pelckmans, Kampen - Kapellen. 1990, 286 blz. ISBN 90 289 1554 0

Ondanks haar gerichtheid op het verleden zit de historiografie toch ook stevig verankerd in het heden. Vandaar dat allerlei actuele preoccupaties hun weerslag blijven vinden in de vragen die de historicus aan de geschiedenis stelt.

Het feminisme is in onze maatschappij gedurende de voorbije decennia opnieuw sterk op de voorgrond gekomen. De plaats van de vrouw in de gemeenschap in het algemeen en haar rol in de Kerk in het bijzonder, zijn onderwerpen die in onze westerse beschaving de dag van vandaag hoog op de agenda staan.

In deze context verbaast de belangstelling voor de positie van de vrouw in het verleden niet. Vooral de Middeleeuwen vormen ter zake een interessante periode en dit ondermeer omwille van de toenmalige nauwe verstrengeling tussen Kerk en Staat. Een knappe illustratie hiervan is het voorliggende boek van de Nederlandse historicus Peter Bot. *Tussen verering en verachting. De rol van de vrouw in de Middeleeuwse samenleving 500 - 1500*.

In dit zeer verdienstelijke werk wordt de situatie van de vrouw beschreven vanuit vijf invalshoeken. Eerst komt aan bod de samenleving als algemeen kader. Boeiend beschrijft Bot de verschillen tussen de diverse standen en tussen de agrarische en stedelijke samenlevingspatronen. Vooral in de laatste paragraaf van dit hoofdstuk 'Antifeministische ontwikkelingen in de stedelijke cultuur' (blz. 53), wordt duidelijk de rode draad aangezet die het hele boek door aanwezig blijft. Bedoeld wordt namelijk het inzicht dat de rationalisering van de maatschappij (met het ontstaan van de universiteiten op een masculiene en clericale pijler) vooral vanaf de dertiende eeuw een voor de vrouw fataal historisch proces in gang heeft gezet. Door het contrast met de in vele opzichten vruchtbare en open twaalfde eeuw, wordt die achteruitgang nog meer geaccentueerd. Deze opvatting wordt verder belicht vanuit de relatie Kerk en vrouw (blz. 60 e.v.), in het huwelijk (blz. 97 e.v.), vanuit het monachisme met hierbij een interessante benadering van het fenomeen van de 'dubbelkloosters' (blz. 149 e.v.) en tenslotte in het laatste hoofdstuk, geplaatst tegen de achtergrond van de manier waarop vrouwelijke religiositeit en spiritualiteit zich in de Kerk al dan niet wist te uiten (blz. 200 e.v.). Inspirerend hier is Bots evaluatie van de armoedebeweging en van de betekenis van de volkstaal tegenover het 'conceptuele theologenlatijn' (blz. 214). De Kerk is niet enkel tweetalig geworden, maar ook bicultureel, biliturgisch' (blz. 215).

Opvallend bij dit alles is de evenwichtige benadering van een soms zeer complexe problematiek. De schaduwzijden van maatschappij en Kerk worden onverbloemd weergegeven, maar tegelijk blijft hij oog hebben voor de toch ook bestaande lichtpunten. Zo is de dertiende eeuw niet alleen de tijd van Thomas van Aquino die in navolging van Galenus en Aristoteles, de vrouw als een mislukte man beschouwt (blz. 79), maar ook die

van Bonaventura die de vrouw heel wat meer recht doet (blz. 77). Deze meer waarderende houding sluit goed aan bij de twaalfde-eeuwse mentaliteit die uitgetekend wordt door figuren als Bernard van Clairvaux en Abelard.

Over het algemeen kan men Bots interpretaties terecht noemen. Zelden geven ze aanleiding tot fundamentele aanmerkingen. Toch twee kanttekeningen.

Als voorbeeld van de constructieve houding van Bernard van Clairvaux, verwijst de auteur naar een fragment van een brief die de abt naar gravin Ermengard schreef. Een mooi stukje epistolaire stijl, zeker en vast. Maar waarom Bot voor deze periode, in alle talen zwijgt over de bekende brief die Petrus Venerabilis, abt van Cluny, na de dood van Abelard aan Heloïse schreef, blijft een raadsel. De achting en eerbied voor de vrouw Heloïse die hieruit blijkt, is een van de treffendste illustraties van Bots eigen interpretatie van de twaalfde eeuw.

In een ander, meer fundamenteel verband, had men vervolgens ook kunnen wensen dat het hele rationaliseringsproces, door Bot zelf terecht "een diep in de geschiedenis ingrijpende culturele ontwikkeling" genoemd, wat meer onderbouwd was geworden.

Deze enkele bedenkingen nemen evenwel niet weg dat het hier gaat over een vlot geschreven en degelijk uitgewerkte studie, wars van elk zwart-wit denken dat maar al te vaak de behandeling van deze thematiek ontsiert.

Raoul BAUER

EEN EENZAME KONINGIN

Hella S. Haasse en S.W. Jackman, *Een vreemdelinge in Den Haag*, Amsterdam-Antwerpen, Veen, 1991, 282 blz. ISBN 90 204 2037

De Württembergse prinses Sophie (1818 - 1877) huwt op éénentwintigjarige leeftijd met Willem van Oranje, de erfprins der Nederlanden, en is vanaf 1849 koningin. Gedurende vijfendertig jaar onderhoudt zij een vaak intense briefwisseling met Lady Malet, de vrouw van een Engelse diplomaat. Van deze correspondentie zijn alleen de brieven van Sophie bewaard gebleven. Een selectie hiervan heeft de Canadese hoogleraar S.W. Jackman uitgegeven en heeft Hella S. Haasse vertaald en bewerkt. Het resultaat is niet enkel een vlot leesbare tekst, maar ook, bekeken vanuit het standpunt van de historische relevantie, een interessante bronnenuitgave.

De vreemdelinge in Den Haag is vooreerst een intelligente persoonlijkheid. Opgevoed in een voor die tijd vrij 'liberale' sfeer, heeft zij contact met toonaangevende wetenschappers en schrijvers zoals H. Schliemann, Macauley, von Ranke, Motley, Renan en Guizot. Diezelfde openheid van geest vinden we ook in haar lectuur. Zo kan men in de hier opgenomen brieven een welliswaar te korte maar niettemin merkwaardige verwijzing naar Stendhals *Le rouge et le noir* aantreffen.